

ВІДГУК

офіційного опонента Віхляєва Михайла Юрійовича, доктора юридичних наук, професора, заступника директора Видавничого дому «Гельветика» на дисертацію Князевої Юлії Анатоліївни на тему: «Адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Дисертація Ю.А. Князевої являє собою кваліфікаційну наукову працю, яка містить сукупність результатів та наукових положень, поданих здобувачем для публічного захисту, має достатній ступінь завершеності, структурованість і послідовність викладення, характеризується логічною внутрішній цілісністю і свідчить про наявний особистий внесок автора у галузь науки адміністративного права.

1. Ступінь актуальності теми дисертації визначається тим, що однією з найвищих цінностей держави виступає захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Конституція України покладає на державу обов'язок щодо влаштування, утримання та виховання таких дітей, а також правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Надання допомоги дітям, які з різних причин залишилися без піклування батьків, є найважливішим напрямком правової політики держави.

Трансформаційні зміни, що нині відбуваються в Україні у кризових соціально-економічних умовах, викликали зростання кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Разом із тим, повномасштабне вторгнення військ РФ в Україну призвело до поширення проблеми сирітства. Воєнні дії та збройні конфлікти особливо гостро позначаються на житті дітей, вони негативно впливають на їх розвиток, психологічний стан, збільшуються ризики порушень прав дитини, в тому числі й через нерегульованість процедури влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Отже, захист прав дітей-громадян України, які безпосередньо знаходяться у ситуації збройного конфлікту, – це нова проблема, якою має опікуватися держава, але вона не має відповідної законодавчої та нормативно-регуляторної бази, а також потрібного інституційного та організаційного забезпечення, що вказує на пріоритетність напрямку наукового дослідження.

Система захисту прав та інтересів дитини, що існує в Україні є недосконалою, розбалансованою та не повною мірою відповідає вимогам часу. Неефективна міжгалузева координація в комплексному розв'язанні проблем, пов'язаних із забезпеченням прав дітей, гальмує модернізацію існуючої системи. Багато питань щодо удосконалення наявної системи захисту прав та інтересів дитини вимагають злагодженого та системного вирішення, координації дій органів державної влади і громадянського суспільства з метою формування державної політики, орієнтованої на задоволення потреб кожної дитини. Актуальними, особливо в умовах воєнного стану, залишаються проблеми адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, його нормативно-правове забезпечення, система суб'єктів, форми та види влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які є слабо розробленими в науці адміністративного права. З огляду на це, здобувач переконливо аргументує мету дисертаційного дослідження, яка полягає у тому, щоб на основі наукового аналізу, вивчення та узагальнення теоретичних розробок, чинного законодавства України та практики його застосування визначити та комплексно дослідити особливості адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України, виявити недоліки та протиріччя, а також обґрунтувати найбільш оптимальні шляхи їх усунення з врахуванням сучасної соціально-економічної і політичної ситуації та міжнародних правових стандартів, розбудови повоєнної України й формування пропозицій до чинного законодавства. Вищенаведене обумовлює актуальність теми дисертаційної роботи Князевої Ю.А., яка безпосередньо стосується влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України як об'єкта адміністративно-правового регулювання та ще раз підкреслює науково-теоретичну і практичну цінність наукової праці.

2. Обґрунтованість та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій рецензованої дисертаційної роботи підтверджена теоретичною і методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних і зарубіжних вчених, комплексним аналізом законодавства та міжнародної практики у цій сфері. Оцінюючи обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації здобувача, є достатньо підстав вважати, що вони є результатом реалізації поставленої мети, об'єктивного та різнобічного осмислення правових феноменів, явищ та процесів, що охоплюються предметом дослідження, яке спирається на світоглядну орієнтацію, широкий спектр дослідницьких і наукових підходів, ефективний та плідний аналіз джерельної бази, правильного використання методології наукового пізнання та прагнення здобувача запропонувати розв'язання наукового завдання. При цьому, наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації здобувача відповідає заявленій.

Аналіз змісту дисертації свідчить про самостійне, обґрунтоване та завершене наукове дослідження і дозволяє констатувати високий науковий теоретичний та практичний рівень роботи у цілому. Дисертація Князевої Ю.А. має логічну і послідовну структуру, є змістовною, відповідає меті та завданням роботи, матеріали розділів супроводжуються деталізованими висновками, спирається на значну кількість наукових, інформаційних та правових джерел. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання, їх застосування характеризується системним підходом, що дало здобувачу можливість досліджувати проблеми в єдності їхнього соціального змісту і юридичної форми, здійснювати системний аналіз особливостей адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. За допомогою чіткого визначення понять, проведеної класифікації, вмілого застосування й спеціально-наукових методів дослідження автору вдалося досить аргументовано викласти власну думку щодо наявних на сьогодні дискусійних питань у досліджуваній сфері. Аналіз тексту дисертації дозволяє зробити висновок про те, що актуальність теми, її методологічна і теоретична основа отримали в роботі належне обґрунтування, аргументацію, деталізацію та конкретизацію.

Насамперед, заслуговує на схвалення ґрунтовний аналіз, проведений дисертантом щодо визначення особливостей адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України та визначення відповідного поняття. Доречним вбачається сформульовані авторські дефініції, які дисертант пропонує закріпити на нормативному рівні, і в цьому її слід підтримати. Необхідно підкреслити слушність авторського підходу до визначення поняття «влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» (у контексті сфери об'єктивізації адміністративно-правового регулювання), під яким здобувач пропонує розуміти передачу прав та обов'язків (включаючи обов'язки з утримання, виховання, навчання, відповідальності за життя, здоров'я, фізичний та психічний розвиток дитини) щодо захисту прав (у тому числі забезпечення їх права на виховання у сім'ї) і законних інтересів дитини (у тому числі законного представництва) від однієї особи (суб'єкта) до іншої із наданням відповідного статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування і застосуванням ефективної оптимальної форми влаштування дитини; а також «форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» як нормативно встановлений порядок здійснення державою своїх функцій, що регулює правовідносини щодо забезпечення провадження діяльності, пов'язаної з постійним або тимчасовим влаштуванням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування у сім'ю, до закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, під патронат на законних

підставах. Належним ступенем наукової цінності наділена запропонована авторська класифікація форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, серед яких дисертант виокремлює наступні: 1) сімейна форма (влаштування у сім'ю, що включає усиновлення; опіку та піклування; прийомну сім'ю; дитячі будинки сімейного типу); 2) позасімейна форма (влаштування до закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування); 3) квазісімейна форма (патронат над дитиною).

Заслуговує на увагу аналіз особливостей генези адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України із виокремленням в двох основних напрямків доктринального дослідження: 1) загальний – як державне регулювання сім'ї, дитинства, сімейної політики, функцій окремих органів публічного адміністрування та 2) спеціальний, що характерний безпосередньо для адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Водночас, дисертантом запропоновано умовний варіант періодизації становлення і розвитку адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні та закріплення його засад у законодавстві, що становить науковий інтерес.

Характеризуючи нормативно-правове забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України автору вдалося комплексно відобразити сукупність національних нормативно-правових актів, які містять норми щодо регулювання відповідних суспільних відносин і визначають правила поведінки, які є обов'язковими для суб'єктів таких відносин, а також сформулювати цілком логічні висновки щодо наявності істотного нормативно-правового підґрунтя з урахуванням положень міжнародних актів.

Корисним нововведенням може бути обґрунтована здобувачем позиція щодо визначення поняття «публічна адміністрація у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» як сукупність публічних суб'єктів (органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій при здійсненні делегованих державних функцій, а також посадових і службових осіб усіх зазначених суб'єктів), які, відповідно до призначення та в межах повноважень, визначених діючим законодавством, здійснюють публічне адміністрування в процесі влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування з метою реалізації власних завдань і функцій, спрямованих на забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина.

Вагомими здобутками дисертаційного дослідження є аналіз суб'єктів забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України, їх правового статусу, а також виявлення характерних ознак, притаманних системі (як загальної, так і спеціальної компетенції), до яких

автор відносить такі: 1) вона формується державою або безпосередньо народом і діє на підставі закону; 2) суб'єкти наділені певним обсягом компетенції (права, обов'язки, повноваження) у публічній сфері, зокрема щодо забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України; 3) мають власну організаційну та функціональну структуру; 4) взаємодіють з іншими суб'єктами, які забезпечують адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України; 5) мають визначений територіальний характер діяльності (поширюють функціонування або на всю територію України, або на окрему адміністративно-територіальну одиницю); 6) мають публічно-правові повноваження, що забезпечують вчинення юридично-обов'язкових дій (видання нормативних чи індивідуальних актів, здійснення контролю, заходів переконання, стимулювання, державного примусу тощо). Заслугує на підтримку здійснена автором класифікація відповідних суб'єктів, яких пропонує поділити на дві групи: 1) суб'єкти загальної компетенції. Такі суб'єкти реалізують загальні функції у системі забезпечення адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також координують діяльність суб'єктів спеціальної компетенції та інших суб'єктів; 2) суб'єкти спеціальної компетенції. Це суб'єкти, які реалізують державну політику у сфері охорони прав дитини, уповноважені на реалізацію визначених законом функцій щодо адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: органи виконавчої влади.

Велике теоретичне та практичне значення мають також визначення дисертантом особливостей процедурних аспектів влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. Так, автор обґрунтовано доводить, що влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування за своєю сутністю, тривалістю, стадійністю, документальним оформленням є досить складною процедурою. Порядок і послідовність проходження відповідної процедури складається з певних стадій і здійснюється відповідними органами за правилами, що встановлені законодавством. Зокрема, у зазначеній процедурі автор виокремлює стадії, серед яких: 1) виявлення дітей, які залишились без батьківського піклування та ведення обліку дітей, які залишились без батьківського піклування, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 2) набуття дитиною статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; 3) безпосередньо влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 4) контроль за дотриманням прав і свобод дітей під час влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Варто також взяти до уваги і детальне дослідження основних проблем, які можуть мати місце під час адміністративно-правового регулювання

влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах запровадження воєнного стану в Україні, а також запропонованих автором оптимальних шляхів їх вирішення.

Дисертаційне дослідження Ю.А. Князевої має велике практичне значення. Теоретичні положення, узагальнення, висновки та інші результати автора можуть бути використані у практичній діяльності з метою удосконалення функціонування системи органів державної влади, які забезпечують адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування за законодавством України. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації можуть бути використані процесі правотворчості у підготовці наукових висновків щодо проектів законів України та підзаконних актів, а також для вдосконалення тезаурусу актів законодавства України. Результати наукової роботи також можуть бути використані у науково-дослідній сфері і освітньому процесі. Все це, як видається опонентові, демонструє широкий теоретико-методологічний потенціал дисертаційної роботи. Автором наукового доробку опрацьовано важливі аспекти наукової проблематики, якою є адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. У цілому новизна положень, що виносяться на захист характеризує здобутки дисертанта як такі, що зроблені уперше та на базі існуючого теоретичного і категоріального апарату адміністративного права, які органічно поєднуються з наявними положеннями.

3. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в шести наукових публікаціях, серед яких чотири наукові статі (3 із них – у виданнях, що належать до Переліку наукових фахових видань України, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні), а саме: Князева Ю.А. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. № 94. С. 21-30. URL: <http://apdp.in.ua/v94/3.pdf>; Князева Ю.А. Нормативно-правова основа адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2022. № 2. С. 19-28. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/3.pdf; Князева Ю.А. Генеза адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Правові новели*. 2022. № 19. С. 259-275. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/19_2023/34.pdf; Князева Ю.А. Проблеми адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 7(51). С. 196-205. URL: <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/10089>. А також дві статті – у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на всеукраїнських і

міжнародних науково-практичних конференціях, що дозволяє вважати виконаними вимоги Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567.

4. Дотримання академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації та наукових публікацій здобувача, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, дає підстави констатувати, що ознак фальсифікації, академічного плагіату, самоплагіату не виявлено. Дослідження містить посилання на джерела інформації та літературу за кожним випадком використання. Вимоги щодо академічної доброчесності дисертантом дотримано. Зокрема, дисертація відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає прагнення надати достовірну інформацію про результати власної наукової, творчої діяльності.

5. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію Ю.А. Князевої, разом з тим вважаємо за необхідне звернути увагу на питання, які могли б слугувати предметом додаткових пояснень з боку дисертанта та дискусії при захисті дисертаційної роботи. Наведені спірні положення і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має самостійний і творчий характер, наукову та практичну цінність, високий науковий рівень.

1. У роботі дисертантом детально проаналізовано різні форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які наразі закріплені у чинному законодавстві, однак не зроблено висновку щодо необхідності їх звуження, чи навпаки розширення із урахуванням сучасних реалій.

2. Враховуючи, євроінтеграційні прагнення України та реальні кроки нашої держави щодо виваженої адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, бажано було б в дисертації приділити увагу зарубіжному досвіду та окремим підрозділом визначити особливості адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в країнах світу.

3. Дисертант аналізує процедурні особливості влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування у окремому розділі, однак не посилається на положення Закону України «Про адміністративну процедуру», що могло би продемонструвати зв'язок норм відповідного нормативно-правового акту зі спеціальними правилами.

4. Автор наголошує у роботі на необхідності вироблення єдиної державної стратегії щодо відновлення фізичного, психічного здоров'я дітей внаслідок воєнних дій, забезпечення соціальної адаптації у зв'язку з переїздом, евакуацією, надання допомоги і підтримки. Однак не з'ясовує чи

узгоджується це із положеннями Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки.

5. Під час характеристики суб'єктів адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, здобувач наголошує на досить розгалуженій їх системі, виокремлюючи суб'єктів загальної та спеціальної компетенції. Однак, автор не висловлює власну позицію чи є це позитивним аспектом, або ж, навпаки, негативним. З огляду на це, бажано уточнити позицію дисертанта щодо необхідності збільшення/зменшення кількості відповідних суб'єктів, чи взагалі є нагальна потреба визначити лише одного уповноваженого суб'єкта адміністративно-правового регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Разом з тим, вищевикладене має виключно дискусійний характер, належним способом реагування на ці зауваження може бути їх коментар під час публічного захисту та вони жодним чином не ставлять під сумнів вагомість наукових здобутків автора. Таким чином, дисертація Ю.А. Князевої «Адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України», є науковим дослідженням, яке виконане автором особисто, характеризується завершеністю та єдністю змісту, містить наукові результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення та являють собою значний внесок у подальший розвиток науки адміністративного права, а отже, заслуговує на позитивний відгук.

ВИСНОВОК

Дисертація «Адміністративно-правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України» відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор, Князева Юлія Анатоліївна – заслуговує на присудження за результатами публічного захисту наукового ступеню кандидат юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,

заступник директора

Видавничого дому «Гельветика»

М.Ю. Віхляєв